

Agata Domachowska

Powołanie nowego rządu w Kosowie

3 czerwca został powołany nowy rząd w Kosowie. Na jego czele stanął Avdullah Hoti z Demokratycznej Ligi Kosowa (LDK), były wicepremier i minister finansów. Utworzenie drugiego już w tym roku rządu było możliwe dzięki decyzji Trybunału Konstytucyjnego. Były premier Kosowa Albin Kurti wskazuje, że powołanie nowego rządu odbyło się z naruszeniem prawa. Nowy rząd posiada minimalną większość w parlamencie, co niewątpliwie nie będzie pomagało mu w uporaniu się z obecnymi wyzwaniem, tj. negatywnymi skutkami pandemii COVID-19 i wznowieniem dialogu z Serbią.

Decyzja Trybunału Konstytucyjnego. Po przegłosowaniu (25 marca) wotum nieufności wobec koalicyjnego rządu Ruchu „Samostanowienie!” (Vetëvendosje) i Demokratycznej Ligi Kosowa prezydent Hashim Thaçi zwrócił się ponownie do lidera zwycięskiej partii Vetëvendosje, Albina Kurtiego, z wnioskiem o wskazanie nowego kandydata na stanowisko premiera (zob. „Komentarze IEŚ”, nr 167). Vetëvendosje jednak jako jedyne ugrupowanie parlamentarne sprzeciwiało się próbom utworzenia nowego rządu i opowiadało się za przeprowadzeniem nowych wyborów. Z uwagi na fakt, że Vetëvendosje – partia, która osiągnęła najlepszy wynik w wyborach parlamentarnych w październiku 2019 r. – zwlekało z przedstawianiem nowego kandydata na stanowisko premiera, prezydent Kosowa ogłosił, że powierzy mandat utworzenia rządu kandydatowi tej partii politycznej lub koalicji, która będzie w stanie uzyskać większość w parlamencie.

Jednocześnie lider LDK, Isa Mustafa, zadeklarował gotowość do utworzenia nowego gabinetu. Ostatecznie 30 kwietnia prezydent desygnował Avdullaha Hotiego z LDK na stanowisko premiera. Demokratycznej Lidze Kosowa udało się bowiem zawrzeć porozumienie z Sojuszem dla Przyszłości Kosowa (AAK) oraz z Inicjatywą Socjaldemokratyczną (NISMA). Uzyskała ona także poparcie Listy Serbskiej oraz innych mniejszości reprezentowanych w parlamencie Kosowa.

Vetëvendosje uznało dekret prezydenta, nominujący polityka LDK na urząd nowego premiera, za niezgodny z konstytucją Kosowa, podkreślając, że nie można powołać nowego rządu bez partii, która odniosła zwycięstwo w wyborach. Co więcej, A. Kurti zwracał uwagę na to, że konstytucja nie przewiduje dokładnego terminu w kwestii zgłoszenia kandydata na premiera przez zwycięską partię. Wobec tego partia ta skierowała pytanie prawne do Trybunału Konstytucyjnego. Trybunał Konstytucyjny (1 maja), wprowadzając środek tymczasowy, zawiesił decyzję o nominacji, odraczając w ten sposób planowane głosowanie w parlamencie nad utworzeniem nowego rządu do 29 maja w celu podjęcia decyzji w kwestii konstytucyjności dekretu prezydenta. Ostatecznie (28 maja) Trybunał orzekł, że dekret prezydenta jest zgodny z konstytucją Kosowa i możliwe jest powołanie nowego rządu bez konieczności przeprowadzania kolejnych wyborów parlamentarnych. Vetëvendosje ostro skrytykowało decyzję Trybunału Konstytucyjnego, zarzucając mu działanie zgodne z wolą prezydenta i uznając decyzję Trybunału za kolejny już przykład „zawłaszczania państwa”. Z kolei LDK uznała tę decyzję za triumf demokracji.

Powołanie nowego rządu. W dniu 3 czerwca Parlament Kosowa zatwierdził A. Hotiego na stanowisko nowego szefa koalicyjnego rządu LDK-AAK-NISMA oraz Listy Serbskiej i innych ugrupowań reprezentujących poszczególne mniejszości. Nowy rząd uzyskał poparcie minimalnej większości parlamentarnej, za powołaniem gabinetu A. Hotiego zagłosowało bowiem 61 z 120 posłów zasiadających w kosowskim parlamencie. Przeciw było 24 posłów, a jeden wstrzymał się od głosu. Przeciwko zagłosowali posłowie Demokratycznej Partii Kosowa (PDK). W głosowaniu nie wzięli udziału deputowani Vetëvendosje, a także Vjosa Osmani (LDK), obecna przewodnicząca parlamentu, która otwarcie opowiadała się za utworzeniem tymczasowego rządu technicznego, zanim udałoby się zorganizować kolejne wybory parlamentarne.

Należy podkreślić, że kluczową rolę przy formowaniu rządu odegrał sam prezydent, co potwierdził Haxhi Shala, szef klubu parlamentarnego NISMA. Mianowicie planował on zagłosować przeciwko powołaniu nowego rządu, jednak do zmiany zdania przekonali go właśnie Hashim Thaçi oraz lider AAK Ramush Haradinaj. Informację tę potwierdził również prezydent. Tego rodzaju działanie zostało skrytykowane przez Vetëvendosje, które zwróciło uwagę na to, że zgodnie z konstytucją prezydent powinien zachować neutralność i działać ponad interesami partyjnymi.

Nowy premier przedstawił priorytety swojego rządu. Stwierdził, że podstawowym zadaniem władzy będzie kontynuowanie walki z pandemią COVID-19 i jej negatywnymi skutkami w obszarze społeczno-gospodarczym oraz wznowienie dialogu z Serbią w celu osiągnięcia ostatecznego porozumienia, opartego na wzajemnym uznaniu niepodległości obu państw. Dialog ten ma się odbywać przy współpracy zarówno z Unią Europejską, jak i Stanami Zjednoczonymi. Jednocześnie Hoti odrzucił możliwość dokonania jakiegokolwiek zmiany granic Kosowa lub wymiany terytorium. Wspomniał jednak, że możliwe jest przeprowadzenie „historycznych korekcji”, które polegałyby na włączeniu do Kosowa trzech serbskich gmin: Preszewa, Bujanovca i Medvedji, bez ingerowania przy tym w integralność terytorialną Kosowa.

Jednocześnie Avdullah Hoti podkreślił gotowość do eliminacji wszelkich barier stanowiących przeszkodę w prowadzeniu dialogu z Serbią, w tym również do uchylecia zasady wzajemności w obszarze stosunków gospodarczych z Serbią, wprowadzonej przez poprzedniego premiera A. Kutiego (zob. „Komentarze IEŚ”, nr 167). Co więcej, zawarte przyszłe porozumienie ma zapewnić długoterminową stabilizację Kosowa, uzyskanie członkostwa w ONZ, a następnie w NATO i UE. Jednocześnie nowy premier potwierdził istnienie „wiecznej przyjaźni” łączącej Kosowo i USA. Jako kolejne priorytety swojego rządu A. Hoti wymienił: integrację europejską, walkę z organizacjami przestępczymi oraz korupcją.

Reakcje wewnętrzne i zewnętrzne. Jeszcze przed ogłoszeniem wyroku przez Trybunał Konstytucyjny, w Kosowie organizowane były protesty zwolenników Vetëvendosje, którzy manifestując swoje niezadowolenie, chcieli zapewne wywrzeć w ten sposób presję na sędziów Trybunału. Zapowiadane są także kolejne protesty społeczne przeciwko działaniom prezydenta i partii politycznych, oskarżanych o zignorowanie woli obywateli, głoszących w wyborach parlamentarnych na zwycięskie – i *de facto* odsunięte od władzy – Vetëvendosje. Partia ta podkreśla, że dotychczas nie była inicjatorem żadnych protestów, ale nie wyklucza ich organizacji w przyszłości. Aktualne wyniki badań opinii publicznej pokazują, że Vetëvendosje, a w szczególności jej lider, Albin Kurti, cieszy się coraz większym poparciem w społeczeństwie, w odróżnieniu od chociażby osoby samego prezydenta H. Thaçiego.

Na decyzję Trybunału Konstytucyjnego oraz powołanie nowego rządu pozytywnie zareagowały Stany Zjednoczone. Jeszcze przed ogłoszeniem decyzji Trybunału USA wprost wzywały obywateli Kosowa do jej uszanowania, niezależnie od treści rozstrzygnięcia zaistniałego sporu prawnego. Dyplomaci amerykańscy wskazywali również, że zachowanie jedności jest niezbędne do zagwarantowania stabilnej i pokojowej sytuacji w państwie. Nowemu premierowi pogratulowała również Unia Europejska. Josep Borrell, wysoki przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa, oraz europejski komisarz ds. sąsiedztwa i rozszerzenia Olivér Várhelyi wydali wspólne oświadczenie, w którym wyrazili gotowość do podjęcia wspólnych działań na rzecz wzmocnienia relacji pomiędzy UE i Kosowem. Jednocześnie Miroslav Lajčák (słowacki polityk i dyplomata), specjalny przedstawiciel UE ds. dialogu Serbii i Kosowa, stwierdził, że rozmowy powinny się rozpocząć jak najszybciej. Głównym negocjatorem ze strony Kosowa ma zostać obecny premier.

Wnioski. Po raz pierwszy w historii kosowskiego parlamentaryzmu partia, która nie zdobyła największej liczby głosów w wyborach, tworzy nowy rząd. Rozstrzygnięcie przez Trybunał Konstytucyjny sporu prawnego, wynikającego z niecisłości kosowskiej konstytucji, poszerzyło zatem zakres kompetencji samego prezydenta. Prezydent, zgodnie z wyrokiem Trybunału, może udzielić mandatu do utworzenia rządu kandydatowi każdej partii czy też koalicji, która jest zdolna do uzyskania większości w parlamencie.

Kryzys rządowy w Kosowie, decyzja Trybunału Konstytucyjnego oraz powołanie gabinetu A. Hotiego prowadzą do zwiększenia niezadowolenia części społeczeństwa i wzrostu popularności byłego już premiera Albina

Kurtiego, zapowiadającego zresztą swój szybki powrót do władzy. Powołanie nowego rządu nie gwarantuje także długotrwałej stabilności politycznej. Obecny rząd współtworzą bowiem dwie partie (AAK i NISMA), które wcześniej były częścią tzw. koalicji PAN (PDK-AAK-NISMA), powszechnie krytykowanej za korupcję i nadużycia władzy. Obecny rząd musi liczyć się zatem z możliwymi kolejnymi protestami społecznymi, które będą się nasilać wraz z pogarszającą się sytuacją gospodarczą państwa.

Ze względu na minimalną większość w parlamencie nowy rząd będzie napotykał szereg trudności związanych z wprowadzaniem kolejnych kluczowych reform. Tym bardziej że LDK i AAK są partiami politycznymi, prezentującymi często odmienne stanowiska w wielu kwestiach. AAK opowiadało się za utrzymaniem ceł na produkty z Serbii, wprowadzonych przez premiera R. Haradinaja, z kolei LDK optowała za ich zniesieniem. Ponadto w czasie zeszłorocznej kampanii wyborczej LDK kreowała swój wizerunek jako partii dążącej do odsunięcia od władzy kluczowych polityków, wywodzących się z Armii Wyzwolenia Kosowa (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës*, UÇK), w tym także ówczesnego premiera i szefa AAK – R. Haradinaja.

Założony jedynie kryzys polityczny unaoczniają dodatkowo coraz bardziej widoczne tarcia, do których dochodzi w ramach samej LDK, i umacnianie się pozycji popularnej V. Osmani, otwarcie sprzeciwiającej się wieloletniemu liderowi LDK – I. Mustafie.

Jednocześnie nowy rząd będzie musiał zmagać się z dwiema silnymi partiami opozycyjnymi – zarówno z Vetëvendosje, jak i PDK, która od momentu ogłoszenia przez Kosowo niepodległości (2008 r.) aż do jesieni 2019 r. tworzyła wszystkie kolejne rządy w państwie. Vetëvendosje najprawdopodobniej będzie konsekwentnie budowało poparcie społeczne dla idei jak najszybszego przeprowadzenia kolejnych wyborów. Można również przewidywać, że w sytuacji prawdopodobnego wzrostu poparcia społecznego dla Vetëvendosje pozostałe partie parlamentarne będą robiły wiele, aby do tych wyborów doszło jak najpóźniej.

Analizując dotychczasowy przebieg wydarzeń na kosowskiej scenie politycznej, należy przypuszczać, że obecny premier będzie przede wszystkim koncentrował się na rozwiązywaniu problemów gospodarczych, a także na odbudowaniu relacji ze Stanami Zjednoczonymi, nadszarpniętych w czasie rządów poprzedniego premiera. Ze względu na wciąż niezbyt silną pozycję premiera A. Hotiego, który nie jest liderem swej partii i posiada minimalną większość w parlamencie, należy przypuszczać, że to prezydent będzie starał się (przynajmniej zakulisowo) wpływać na działania rządu. Co więcej, można się spodziewać, że USA będą aktywnie angażowały się w dialog między Serbią i Kosowem. Dalszy kierunek i dynamika rozmów między Kosowem i Serbią zależą również od tego, jakiego rodzaju działania podejmie w tym zakresie dyplomacja Unii Europejskiej.